ΠΑΝΤΙΣΡΑ
αντικαπιταλιστική • ενημέρωση

Παναγιώτης Μαυροειδής

Το πρώτο κύμα σοσιαλισμού/κομμουνισμού, στον αιώνα που **διατυπώθηκε το Κομμουνιστικό Μανιφέστο,** είχε τα ισχυρά αποτυπώματα της **Παρισινής Κομμούνας,** που **απέδειξε ότι η επανάσταση μπορούσε να γίνει…**

Στον 20 ο αιώνα, **το δεύτερο κύμα σοσιαλισμού/κομμουνισμού, σηματοδοτήθηκε από τη νίκη της Ρωσικής Επανάστασης,** την -για πρώτη φορά –**συγκρότηση εργατικού κράτους.** Αποδείχτηκε ότι **η επανάσταση μπορούσε να νικήσει, ο κόσμος να αλλάξει…**

Στο πρώτο κύμα, ενώ δεν υπήρχε παράδειγμα επιτυχίας επανάστασης ως το τέλος, δεν υπήρχε και παράδειγμα αποτυχίας. Στο δεύτερο κύμα, αν και υπήρχαν περιπτώσεις αποτυχίας, κυριάρχησε αντικειμενικά το παράδειγμα της νικηφόρας Ρωσικής Επανάστασης.

Αναζητώντας στην εποχή μας ένα **τρίτο κύμα σοσιαλισμού/κομμουνισμού,** είμαστε υποχρεωμένοι να αναμετρηθούμε με το επιχείρημα της «αποτυχίας», που προβάλουν οι απολογητές του αστικού κόσμου, όταν ισχυρίζονται πως ότι κατέρρευσε στην ΕΣΣΔ και την Ανατολική Ευρώπη, ήταν ακριβώς ο σοσιαλισμός/κομμουνισμός και όχι κάποια στρέβλωσή του. Δεν πρόκειται για ανοιχτό λογαριασμό της ιστορίας που αφορά το παρελθόν, αλλά ζήτημα που αφορά το παρόν και το μέλλον του εργατικού κομμουνιστικού κινήματος.

Εντός της συζήτησης στην κομμουνιστική αριστερά, υπάρχει μια προσέγγιση που ισχυρίζεται ότι τελικά «δεν έγινε και τίποτα» είτε στην ΕΣΣΔ είτε στην Κίνα ή αλλού. Απλά πέρασαν από μια μορφή «καθαρού» καπιταλισμού σε ένα τύπο «κρατικού καπιταλισμού». Στο πλαίσιο αυτό, τόσο ο «υπαρκτός» που κατέρρευσε (ΕΣΣΔ), αλλά και αυτός που δεν κατέρρευσε (Κίνα κλπ), αντιμετωπίζονται διαχρονικά ως (μη τυπικές ίσως) καπιταλιστικές χώρες.

Υπάρχει επίσης η άποψη που πρακτικά ακολουθεί το σχήμα «σοσιαλισμός= επανάσταση (όταν ωριμάσουν οι συνθήκες) για κατάληψη κρατικής εξουσίας+ κρατικοκομματική ιδιοκτησία+ (αιώνια) μεταβατική περίοδος (έως ότου ωριμάσουν οι συνθήκες)». Στο πλαίσιο αυτό οι χώρες του τέως ή νυν «υπαρκτού σοσιαλισμού», βαφτίζονται αν όχι σοσιαλιστικές, σίγουρα «μεταβατικές προς το σοσιαλισμό».

Οι τρεις φάσεις της επανάστασης γενικά

Η επανάσταση δεν είναι θεατρικό μονόπρακτο. Μπορούμε να ορίσουμε σχηματικά τρεις περιόδους της.

Η πρώτη και αφετηριακή φάση είναι **η επανάσταση ως επιτυχημένη επαναστατική εξέγερση** με οριακό της στοιχείο ακριβώς τη «στιγμή» που η εξουσία αλλάζει χέρια. Στο τιμόνι, έστω με αστάθεια και προσωρινά, βρίσκεται η εργατική τάξη με τα όργανά της και τις πολιτικές πρωτοπορίες της. Για να χρησιμοποιήσουμε το ιστορικό παράδειγμα της Ρωσικής Επανάστασης, είναι η «στιγμή» του νικηφόρου Οκτώβρη.

Η δεύτερη φάση αφορά την περίοδο όπου **κρίνεται αν η νέα επαναστατική εξουσία θα σταθεροποιηθεί** σχετικά ή αν θα ανατραπεί από την αναπόφευκτη, **βέβαιη αντεπανάσταση.** Στην περίπτωση της Ρωσικής Επανάστασης, πρόκειται για την περίοδο του εμφυλίου πολέμου (1917-1921), του αγώνα ζωής και θανάτου ενάντια στην αστική και τσαρική αντεπανάσταση και την πολλαπλή ιμπεριαλιστική επέμβαση.

Η τρίτη και καθοριστική φάση είναι η **περίοδος των βασικών κοινωνικοοικονομικών και πολιτικών μετασχηματισμών προς τον σοσιαλισμό/κομμουνισμό,** στο όνομα των οποίων έγινε άλλωστε η επανάσταση. Πρόκειται αναμφίβολα για μια **μακρά περίοδο μετάβασης** με φάσεις και αντιφάσεις, και, κυρίως, **οξύτατη ταξική, πολιτική, θεωρητική και πολιτισμική διαπάλη,** ανάμεσα όχι μόνο στα υπολείμματα της αστικής κοινωνίας και στις νέες κομμουνιστικές τάσεις, αλλά και γενικότερα ανάμεσα στο «παλιό» και το «νέο».

Μια μετάβαση που διαρκεί...

Είναι απαραίτητες ορισμένες επισημάνσεις για αυτή τη μετάβαση και τη διαπάλη εντός της, με βάση και την εμπειρία της ΕΣΣΔ, της Κίνας και άλλων χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Πρώτη επισήμανση: Η πορεία προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό (οφείλει να) είναι μια **πορεία εξάλειψης της ταξικής συγκρότησης της κοινωνίας.** Αυτή ωστόσο **δε μπορεί να εξασφαλιστεί με διατάγματα** (εννοείται θα χρειαστούν και αυτά). Βαδίζει παράλληλα με τους επαναστατικούς μετασχηματισμούς της εργατικής εξουσίας/δημοκρατίας οι οποίοι δεν απαλλοτριώνουν απλά τις «κορυφές» και το υλικό υπόβαθρο της αστικής τάξης (εθνικοποιήσεις ή άλλες νομικές πράξεις), αλλά μεταμορφώνουν διαρκώς το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων. Όχι μόνο ως προς την ιδιοκτησία ή τη νομή του εισοδήματος, αλλά ως προς τη **θέση** και το **ρόλο** των ανθρώπων στην εργασία, στην κοινωνική ζωή, τον πολιτικό στίβο, τον κοινωνικό πολιτισμό.

Δεύτερη επισήμανση: Η επανάσταση σε μια χώρα, δεν αναβάλλεται έως ότου ωριμάσουν οι συνθήκες διεθνώς. Αλλά και δεν μπορεί να ολοκληρωθεί ως προς την τρίτη και καθοριστική της φάση, αν δεν επικρατήσει διεθνώς. Αυτή η παραδοχή όμως, φέρνει και μια άλλη: Η μετάβαση προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό σε μια επαναστατημένη χώρα θα γίνεται σε **συνθήκες συνύπαρξης με το καπιταλιστικό σύστημα** που είναι και αυτό εξ ορισμού **διεθνές.** Αυτό σημαίνει ότι η ταξική πάλη στην περίοδο της μετάβασης, εκτός από εσωτερική διάσταση, έχει και **διεθνή διάσταση.** Όχι μόνο με την έννοια του κινδύνου επέμβασης ή πολέμου, αλλά και στην τυπική «ειρηνική» περίοδο, μέσω των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων, του ρόλου του χρηματοπιστωτικού συστήματος ανταλλαγών κλπ. Ακόμη δηλαδή και αν φανταστεί κανείς μια σχετικά γοργή περίοδο ελαχιστοποίησης της ταξικής διαστρωμάτωσης σε μια επαναστατημένη χώρα, η (αναπόφευκτη, έστω μερική) ένταξη της τελευταίας στη διεθνή (καπιταλιστική) αγορά, θα θέτει διαρκώς σκληρά διακυβεύματα, που εν τέλει θα αναγεννούν τις τάξεις και τον ταξικό ανταγωνισμό, μαζί και τις πολιτικές σχέσεις εξουσίας.

Παράδειγμα: Για να εξαχθούν εμπορεύματα από επαναστατημένη χώρα προς καπιταλιστικές χώρες, πρέπει να έχουν ανταγωνιστικές τιμές και αυτό θα θέτει τα διλήμματα της επαναστατικής κυβέρνησης για τη μείωση του κόστους παραγωγής που με τη σειρά του (ειδικά σε συνθήκες χαμηλής παραγωγικότητας) θα «σπρώχνει» προς περιορισμό εργατικής αμοιβής ή/και αυταρχικών μέτρων για την επιβολή αυτού.

Τρίτη επισήμανση: Ακόμη και σε ένα περιβάλλον διεθνούς προβαδίσματος του σοσιαλισμού/κομμουνισμού και σε υλικές συνθήκες που αυτός θα μπορεί να επιβάλλεται στα υπολείμματα του καπιταλιστικού κόσμου, **η μετάβαση από την αρχή «στον καθένα ανάλογα με την εργασία του», στο ζητούμενο «στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του», είναι μια τεράστια πολιτική και πολιτισμική αλλαγή, χίλιες φορές πιο δύσκολη από το τσάκισμα του αστικού κράτους ή του ΝΑΤΟ,** καθώς συνδέεται με το αν θα έχει μεταβληθεί ο ίδιος ο χαρακτήρας της εργασίας από ατομική υποχρέωση επιβίωσης ή/και αγγαρεία, σε δημιουργία και προσφορά στην κοινωνία και την αντίστοιχη μεταβολή των κοινωνικών αξιών.

Τέταρτη και πιο σημαντική επισήμανση: Σε όλα τα εκμεταλλευτικά και καταπιεστικά συστήματα, η κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική διαπάλη, έχει ως υπόβαθρο την ταξική διαίρεση και πάλη. Αυτό δε σημαίνει όμως ότι σε μια προοπτική μείωσης και τελικά κατάργησης των τάξεων στον κομμουνισμό, στο εξής η κοινωνία θα στερείται αντιθέσεων και διαπάλης, ούτε ότι αυτές οι αντιθέσεις θα είναι «ήρεμες» και «μη ανταγωνιστικές», κοινώς ότι θα επέλθει μια «αρμονική κοινωνία», λευκών αγγέλων και χαλαρής μουσικής δωματίου.

Νέες αντιθέσεις θα συγκροτούνται στη θέση των παλιών, παρά την κατάργηση του αστικού εκμεταλλευτικού πλαισίου. Θα αφορούν τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους με όλη την πολυπλοκότητα που οι άνθρωποι συγκροτούν κοινωνίες, διαφορετικούς πολιτισμούς, ξεχωριστά **κράτη** (δεν καταργούνται έτσι απλά τα σύνορα, παρότι ο κομμουνισμός το διεκδικεί), δοξασίες και **θρησκείες.** Θα υπάρχουν αντικειμενικές διαιρέσεις ή κατασκευές με βάση το **φύλο** ή τις σεξουαλικές προτιμήσεις, αλλά και με βάση την πρόσβαση στα **τεχνολογικά μέσα** (τις δυνατότητες αλλά και κινδύνους τους), τη στάση απέναντι στα βήματα της επιστήμης, το χάσμα ανάμεσα στην άμεση εμπειρία/αίσθηση και τη συσσώρευση **επιστημονικής γνώσης.** Αλλά και αντιθέσεις, που θα αφορούν τη σχέση της ανθρώπινης κοινωνίας με τη **φύση,** τα **πεπερασμένα όριά της.**

Κοντολογίς, ο ανεπτυγμένος απελευθερωτικός κομμουνισμός θα είναι και αυτός μια **παλλόμενη κοινωνία ανοιχτής πολιτικής/πολιτισμικής διαπάλης,** η οποία, στο βαθμό που εξαλείφεται η ταξική διαίρεση, θα έχει τις προϋποθέσεις να είναι μια διαρκής σύγκρουση ανάμεσα στο «καλό» και το «καλύτερο», το «κατώτερο» και το «ανώτερο». Καθώς όμως αυτά κατανοούνται με διαφορετικό και όχι μονοσήμαντο τρόπο, ο κομμουνισμός οφείλει να είναι μια κοινωνία με **δυνατότητα διαφορετικών επιλογών,** εξέλιξης προς διαφορετικές κατευθύνσεις ή με διαφορετικούς ρυθμούς, με μοναδικό απαγορευτικό όριο την αναβίωση των παλιών αστικών εκμεταλλευτικών πλαισίων.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, **η μετάβαση είναι μια όχι μόνο μακρά, αλλά και μια δύσκολη περίοδος, γεμάτη σκληρή διαπάλη,** σχετικά ανεξερεύνητη σε πολλά πεδία: Οικονομία, όργανα εργατικής συμβουλιακής διακυβέρνησης, αρχές διεθνών σχέσεων, θεσμικές και ουσιαστικές κατοχυρώσεις συλλογικών και ατομικών δικαιωμάτων με καθολικό τρόπο, πολιτικό σύστημα και δράση των κομμάτων (σοσιαλιστικό συνταγματικό πλαίσιο), περιβαλλοντική πολιτική και άλλα.

Μετάβαση προς τα πού; Με ποια κριτήρια κρίνουμε την κατεύθυνσή της;

Από τα προηγούμενα είναι φανερό πως **η μετάβαση δεν έχει προκαθορισμένη τη θετική κατάληξη προς τον κομμουνισμό.** Αυτό δείχνει (και) εμπειρικά η περίπτωση της ΕΣΣΔ και άλλων χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στην Ανατολική Ευρώπη, όπου η «μετάβαση» αντιστράφηκε σε πορεία προς την ανοιχτή καπιταλιστική παλινόρθωση, αλλά και στην Κίνα όπου αυτή εξελίσσεται εντός τυπικής σοσιαλιστικής μορφής, αλλά, τελικά, σε πορεία σαφούς ένταξης στο πλαίσιο της καπιταλιστικής αγοράς.

Η ανατροπή της καπιταλιστικής εξουσίας στη Ρωσία, τα πρώτα επαναστατικά βήματα της εργατικής εξουσίας έθεσαν **κεφαλαιώδεις βάσεις και προϋποθέσεις για μια σοσιαλιστική μετάβαση,** ωστόσο τελικά ως αποτέλεσμα ενός συνδυασμού αντικειμενικών και υποκειμενικών παραγόντων, ηττών και αντεπαναστατικών τομών, διαμορφώθηκε ιδιότυπο εκμεταλλευτικό, καταπιεστικό καθεστώς. Ήταν καθεστώς **μη βιώσιμο από ιστορική άποψη,** καθώς δεν ανέπτυσσε τα βασικά στοιχεία μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας, ενώ παράλληλα είχε διαρρήξει βασικές τυπικές λειτουργίες μιας κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας. Το αποτέλεσμα ήταν μια **αντίστροφη πορεία μετάβασης** με τελική κατάληξη την ανοιχτή καπιταλιστική παλινόρθωση. Το γιατί, πώς και πότε, είναι μια συζήτηση μεγάλη, μαζί και αυτή που αφορούν τις πολιτικές ευθύνες των ηγετών, την ύπαρξη ή όχι βαθύτερων αιτιών που σχετίζονταν και με την ίδια την επαναστατική θεωρία. Το σίγουρο είναι ότι δεν έγινε ξαφνικά πχ το 1991 ή το 1956 ή το 1938.

Πρέπει λοιπόν, αντί της βολικής αοριστολογίας που μπορεί να συσκοτίζει ή να δικαιολογεί οτιδήποτε, να τεθούν ορισμένα **μεθοδολογικά κριτήρια για τη μετάβαση από την επανάσταση προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό.** Ώστε να μπορούμε να αναγνωρίζουμε ότι έχει αυτό το βέλος κατεύθυνσης και όχι ως το αντίστροφο, δηλαδή προς την καπιταλιστική παλινόρθωση

Πρώτο: Δυστυχώς δεν είναι αχρείαστο (λόγω της κακοποίησης του πολιτικού λεξιλογίου από τα ρεφορμιστικά και μη επαναστατικά ρεύματα) να ξεκινήσουμε από την αφετηρία ότι

για να μιλάμε για μετάβαση από την επανάσταση προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό, πρέπει να έχει προηγηθεί επανάσταση. Η «μεταβασολογία», εντός του καπιταλισμού, πριν και χωρίς επαναστατική ανατροπή της αστικής εξουσίας, με συντριβή κράτους και στρατού της και σπάσιμο των δεσμών της με διεθνείς καπιταλιστικές ενώσεις, είναι άλλης τάξης πολιτική συζήτηση που δεν αφορά αυτό το κείμενο. Αναμφίβολα, τόσο στην ΕΣΣΔ όσο και στην Κίνα υπήρξε επαναστατική ανατροπή με βαθύ κοινωνικό περιεχόμενο. Ειδικά ο Ρωσικός Οκτώβρης αποτέλεσε τεράστια ιστορική τομή με άσβεστο μήνυμα ιστορικής αισιοδοξίας, καθώς άνοιξε το δρόμο για αλυσίδα επαναστάσεων, νικηφόρων ή όχι.

Δεύτερο: Ο κύριος όγκος της παραγωγής πρέπει να έχει περιέλθει σε καθεστώς κοινής δημόσιας ιδιοκτησίας με απαλλοτρίωση της μεγάλης καπιταλιστικής ιδιοκτησίας (εθνικής ή διεθνούς βάσης αναφοράς). Αυτό δε γίνεται φυσικά δια μιας. Μετάβαση όμως προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό σημαίνει διαρκής επέκταση της κοινής δημόσιας ιδιοκτησίας και όχι πορεία ανάπτυξης νέας ιδιωτικής καπιταλιστικής δραστηριότητας ή και ιδιωτικοποιήσεων. Στην ΕΣΣΔ αυτό συνέβη σε τεράστια κλίμακα που αυτή σχεδόν διατηρήθηκε έως την ανατροπή του 1991. Το ίδιο και στην Κίνα, αλλά μετά τη περίφημη στροφή του Τενγκ Σιαοπίνγκ (δεκαετία 1970), άρχισε σταδιακό άνοιγμα προς την ιδιωτική οικονομία και ένταξη στη διεθνή καπιταλιστική αγορά που κλιμακώνεται σήμερα.

Τρίτο: Η παραγωγή πρέπει να στηρίζεται στο **δημοκρατικό κοινωνικό σχεδιασμό** και όχι «αυθόρμητα» από την **αγορά.** Ούτε αυτό λύνεται αυτόματα με διάταγμα, όμως «μέτρο» της μετάβασης προς τα μπρος και όχι προς τα πίσω είναι αφενός να περιορίζεται ο ρόλος της αγοράς προς όφελος του σχεδιασμού και αφετέρου ο σχεδιασμός να είναι όλο και πιο δημοκρατικός και όχι απλά γραφειοκρατικός. Στην ΕΣΣΔ δοκιμάστηκαν ποικίλα σχέδια σχεδιασμού με σταθερή και σταδιακή επέκταση αυτού, χωρίς να αποφεύγεται ωστόσο η διαμόρφωση μιας ιδιότυπης ανταγωνιστικής αγοράς, ακόμη και μεταξύ των κρατικών επιχειρήσεων στο πλαίσιο διεκδίκησης κρατικών ενισχύσεων, επίτευξης του πλάνου κλπ. Το «πείραμα» συνδυασμού σχεδιασμού και αγοράς, που κλιμακώθηκε από τον Γκορμπατσώφ αλλά είχε ξεκινήσει πριν από αυτόν, συνέβαλε στην ανατροπή του 1991. Στην Κίνα ωστόσο, «επετεύχθη» ό,τι απέτυχε στην ΕΣΣΔ, όπως καυχιούνται οι ίδιοι οι ηγέτες του ΚΚΚ: «σοσιαλισμός με αγορά», η οποία όλο και επεκτείνεται. Όσο για το αν ο σχεδιασμός ήταν δημοκρατικός, με συμμετοχή της κοινωνίας (ή είναι και τώρα στην Κίνα) και όχι γραφειοκρατικός και αυταρχικός, η απάντηση είναι αρνητική.

Τέταρτο: Η παραγωγή (και διοίκηση) να στηρίζεται όλο και περισσότερο σε **ανεπτυγμένη τεχνολογική βάση** που δίνει τη δυνατότητα για άνοδο της παραγωγικότητας, του

συλλογικού κοινωνικού πλούτου, του υπόβαθρου δηλαδή για άνοδο του επιπέδου μιας καλής ζωής για τους παραγωγούς του πλούτου. Σοσιαλισμός στη φτώχεια ή/και στην κυριαρχία της κουραστικής και μονότονης εργασίας, δεν μπορεί να υπάρξει. Η εισαγωγή της τεχνολογίας ωστόσο δεν θα είναι ποτέ ουδέτερη, ούτε και στον κομμουνισμό.

Εισάγεται για να υφαρπάξει μέρος της δημιουργικής εργασίας απογειώνοντας έστω την παραγωγικότητά της, αφήνοντας σε μας να «πλύνουμε τα πιάτα» ή λύνει το δεύτερο δίνοντας τη δυνατότητα σε μας για πιο δημιουργική εργασία; Εισάγεται για να απομυζήσει την εργασία ή για να πολλαπλασιάσει τον ελεύθερο χρόνο; Είναι αστήριχτη η άποψη ότι η ΕΣΣΔ ήταν τεχνολογικά καθυστερημένη σε σχέση με την καπιταλιστική Δύση. Στην πραγματικότητα έκανε τεράστια τεχνολογικά βήματα, πολλές φορές μπροστά από τη Δύση, μονοδιάστατα όμως προσανατολισμένα και «κλεισμένα» το πλαίσιο της πολεμικής τεχνολογίας, πράγμα που αποτελεί και αυτό μέτρο για τον μη σοσιαλιστικό της χαρακτήρα. Ήταν πραγματικά τεράστιο το χάσμα ανάμεσα στα διαστημικά επιτεύγματα της ΕΣΣΔ ή στην στρατιωτική τεχνολογία (σε αυτή βασίζεται καθοριστικά η σημερινή καπιταλιστική Ρωσία) και την κακή ποιότητα σε βασικούς βιομηχανικούς τομείς και τον τομέα ευρείας λαϊκής κατανάλωσης. Η τεράστια απόσταση τεχνολογικής ανόδου και ενσωμάτωσης αυτής σε κατεύθυνση μείωσης εργάσιμου χρόνου, ευκολότερης εργασίας και βελτίωσης της θέσης της εργατικής τάξης, είναι ακόμη πιο μεγάλη στην Κίνα, η οποία πλέον διεκδικεί ξεκάθαρα τα τεχνολογικά σκήπτρα από τις ΗΠΑ. Άρα λοιπόν, η τεχνολογική άνοδος από μόνη της, δεν λύνει τα ζητήματα...

Πέμπτο: Πρέπει να υπάρχει σταδιακή **αντικατάσταση της εμπορευματικής παραγωγής** (εμπορευμάτων με ανταλλακτική αξία προς πώληση στην αγορά) από **παραγωγή αξιών χρήσης.** Αυτό ακριβώς αποτελεί και τη βάση για την υπονόμευση του **νόμου της αξίας** που διέπει την καπιταλιστική λειτουργία. Το σημαντικότερο, πρέπει να προωθείται η **σταδιακή κατάργηση της μισθωτής εργασίας,** η κατάργηση της εργατικής δύναμης ως εμπόρευμα που πωλείται και αγοράζεται. Στο πλαίσιο αυτής της εξέλιξης το **χρήμα** καθίσταται όλο και λιγότερο αναγκαίο, τόσο ως μέσο συναλλαγής, όσο και ως μέσο αποθήκευσης ιδιωτικού πλούτου. Στην υπαρκτή εμπειρία ΕΣΣΔ και Κίνας αυτά δοκιμάστηκαν σε ένα βαθμό και εγκαταλείφθηκαν γρήγορα. Αναμφίβολα υπάρχουν και ανοιχτά θεωρητικά ζητήματα. Ωστόσο είναι κάτι παραπάνω από σαφές, ότι και στις δύο περιπτώσεις, δεν γράφτηκαν ιδιαίτερα ελπιδοφόρες σελίδες προς την κατεύθυνση της κατάργησης της εμπορευματικής παραγωγής ανταλλακτικών αξιών σε όφελος των αξιών χρήσης, με πιο εμφατική τη διατήρηση της ίδιας της εργατικής δύναμης ως εμπόρευμα, ενώ υποτίθεται η εργατική τάξη ήταν (ή είναι) στην εξουσία.

Έκτο: Απονεκρώνεται σταδιακά το (εργατικό, επαναστατικό) κράτος με παράλληλη ανάπτυξη θεσμών αυτοκυβέρνησης. **Αναπτύσσονται οι θεσμοί της εργατικής δημοκρατίας** σε όλα τα επίπεδα. Η εργατική εξουσία είναι τέτοια, στο βαθμό που συνιστά δημοκρατία των εργατών/παραγωγών του κοινωνικού πλούτου και πολιτισμού, όχι μόνο με την αυτονόητη έννοια της παραχώρησης δικαιωμάτων ελέγχου (που δυστυχώς καθόλου δεν θεωρήθηκαν αυτονόητα στον «υπαρκτό», τέως και νυν), αλλά με την έννοια της άσκησής τους από τα εργατικά συμβούλια και άλλους θεσμούς επαναστατικής διακυβέρνησης **ως «κανόνας» και όχι ως «εξαίρεση»**. Τα πεδία δε άσκησης και διαρκούς ανάπτυξης της εργατικής δημοκρατίας, είναι αυτά της παραγωγής/εργασίας (που δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τεχνικά ουδέτερος χώρος), της δημόσιας πολιτικής ζωής και γενικά σε όλες τις σφαίρες της συλλογικής κοινωνικής δραστηριότητας. Ο απολογισμός στον τομέα αυτό είναι αρνητικός, ακόμη και από την πρώτη δεκαετία της ΕΣΣΔ. Τόσο σε αυτήν, όσο και στην Κίνα, τα Σοβιέτ και άλλες μορφές εργατικής αυτοδιεύθυνσης περιθωριοποιήθηκαν, κόμμα και συνδικάτα κρατικοποιήθηκαν, ο αυταρχισμός κυριάρχησε αντί της δημοκρατικής πολιτικής ζωής.

Τι συμβαίνει σήμερα στην Κίνα; Και αν δεν είχε καταρρεύσει το 1991 η ΕΣΣΔ;

Αν πάρουμε υπόψη μας τα προηγούμενα κριτήρια, όχι τελεσιγραφικά, αλλά **έστω ως κατεύθυνση,** θα δούμε ότι δεν πρόκειται για σοσιαλισμό/κομμουνισμό, ούτε για αργή έστω μετάβαση προς αυτόν. Αν υποθέσουμε μάλιστα ότι εκείνο το πραξικόπημα τον Αύγουστο του 1991 στην ΕΣΣΔ πετύχαινε και δεν έπαιρνε τη σκυτάλη ο Γιέλτσιν, είναι η εξέλιξη της Κίνας (όπου το Κόμμα δεν έχασε το τιμόνι μετά τα γεγονότα στην πλατεία της Τιεν Αν Μεν, με τη βοήθεια των τανκς), που μας μαρτυρά ποια θα ήταν η πορεία της ΕΣΣΔ.

Προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι η ύπαρξη μεγάλου κρατικού τομέα στην Κίνα σήμερα (που απομειώνεται...), δημιουργεί την αμετάκλητη βάση για τον σοσιαλισμό. Κάποια πολιτικά ρεύματα και διανοητές, συγκλίνουν λίγο ως πολύ στην άποψη ότι η Κίνα βρίσκεται σε μετάβαση προς το σοσιαλισμό μέσω ανάπτυξης δια της αγοράς, επικαλούμενοι κακότροπα και την Νέα Οικονομική Πολιτική του Λένιν. Δικαιολογούν δε τα όποια «προβλήματα» με το επιχείρημα (για πάσα νόσο) ότι «πρόκειται για μετάβαση, όχι για σοσιαλισμό».

Ωστόσο, κάθε άλλο παρά ισχύει η εξίσωση «κρατική ιδιοκτησία+κομματική στιβαρή εξουσία= σοσιαλισμός».

Μια σύντομη ματιά στα παρακάτω δεδομένα είναι αποκαλυπτική (στοιχεία 2022):

	Μερίδιο πλούτου για το 10% των πλουσιότερων	Μερίδιο πλούτου για το 1% των πλουσιότερων	Μερίδιο εισοδήματος για το 10% των πλουσιότερων	Μερίδιο εισοδήματος για το 1% των πλουσιότερων
ΗΠΑ	71%	35%	47%	21%
Κίνα	69%	33%	44%	16%

	Μερίδιο πλούτου για το 50% των φτωχότερων	Μερίδιο εισοδήματος για το 50% των φτωχότερων
ΗΠΑ	17%	5%
Κίνα	13%	6%

Ακόμη πιο αποκαλυπτική είναι η διαχρονική εξέλιξη κατανομής πλούτου από το 1995 έως το 2021:

Και η διαχρονική εξέλιξη κατανομής εισοδήματος από τις αρχές του 20 ου αιώνα έως το

2021:

Κατά τη γνώμη μας, όσοι δικαιολογούν στο όνομα των «αντικειμενικών δυσκολιών» τα εκμεταλλευτικά μη σοσιαλιστικά χαρακτηριστικά που τελικά κυριάρχησαν στην ΕΣΣΔ, αν είναι συνεπείς με την άποψή τους θα πρέπει είτε ανοιχτά να υιοθετήσουν μια **στάση υπεράσπισης της σημερινής Κίνας** (ελάχιστοι το κάνουν), είτε να ξανασκεφτούν τα μεθοδολογικά τους εργαλεία.

Ο καθοριστικός ρόλος της εργατικής δημοκρατίας

Χρειάζεται μια ειδική αναφορά στο κριτήριο της εργατικής δημοκρατίας σε ό,τι αφορά την αποτίμηση της πορείας της ΕΣΣΔ και της Κίνας. Όχι γιατί τα άλλα είναι λιγότερο σημαντικά, αλλά ακριβώς επειδή **η ύπαρξη ή όχι της εργατικής δημοκρατίας, αποτελεί, πέρα από την αυτοτελή της αξία, εκείνο το πλαίσιο στο οποίο θα κριθούν τα υπόλοιπα κριτήρια.**

Αυτό πρέπει να επεξηγηθεί: Ακριβώς επειδή η μετάβαση από την επανάσταση προς τον κομμουνισμό, γίνεται σε πλαίσιο ταξικής, θεωρητικής, πολιτικής **διαπάλης,** η ύπαρξη ή όχι (και η διαρκής εμβάθυνση) της εργατικής δημοκρατίας, είναι τελικά το κριτήριο που

καθορίζει τη δυνατότητα της επαναστατημένης εργατικής τάξης να διαμορφώνει το «βέλος» της μετάβασης προς το σοσιαλισμό/κομμουνισμό και όχι προς την καπιταλιστική παλινόρθωση.

Παραδείγματα: Είναι ο αγώνας της εργατικής τάξης απέναντι ακόμη και στο εργατικό κράτος, που πρέπει να κρίνει αν η ανισότητα θα αυξάνεται (όπως συμβαίνει σήμερα στην Κίνα) ή θα μειώνεται. Αν θα γίνουν επενδύσεις με βάση την αξία χρήσης στον τομέα των κατοικιών ή στη βάση του καπιταλιστικού κέρδους που οδηγεί ήδη τόσο σε οικιστική κρίση για τους εργάτες όσο και σε οικονομικά βυθίσματα στον τομέα αυτό.

Είναι οι εργατικές απεργίες που θα κρίνουν το μισθό, τις ώρες εργασίες και τη δημοκρατία στην παραγωγή κρατικών και ιδιωτικών επιχειρήσεων, δικαίωμα που έχει πλέον απαλειφθεί από το Σύνταγμα της Κίνας. Συγκεκριμένα, οι απεργίες δεν προβλέπονται όπως παλιότερα ως δικαίωμα, ούτε απαγορεύονται. Απλά με τη «σοφία» ότι μοιραία «θα γίνουν», τα συνδικάτα υποχρεώνονται νομικά να «ρυθμίσουν» την κατάληξή τους, συνεργαζόμενα με κράτος, δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις, καθώς και το κόμμα.

Αν δεν υπάρχει εργατική δημοκρατία, αν δηλαδή η εργατική τάξη είναι αλυσοδεμένη, τότε δεν έχουμε «εργατική εξουσία, χωρίς δημοκρατία», αλλά, πολύ απλά, δεν έχουμε εξουσία των εργατών αλλά κάτι άλλο. Έχουμε μια σύνθετη διαδικασία διαμόρφωσης ενός πολιτικο-οικονομικού στρώματος που «άρχει» χωρίς να «κατέχει» τυπικά ιδιοκτησία, που αργά ή γρήγορα θα διεκδικήσει τη θέση της ως τάξης που «άρχει και κατέχει όπως θέλει», στο πλαίσιο της καπιταλιστικής παλινόρθωσης. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ (και η εξέλιξη της Κίνας), πείθει ξεκάθαρα πως **ο σοσιαλισμός, σε αντίθεση με τον καπιταλισμό, δεν μπορεί να επιζήσει χωρίς δημοκρατία και ελευθερίες.** Η δε ταχύτατη εξέλιξη του ολοκληρωτικού καπιταλισμού προς την περιφρόνηση των ελευθεριών, μας υποχρεώνει να πούμε με μεγαλύτερη βεβαιότητα σήμερα ότι οι αρχές της Παρισινής Κομμούνας για παράδειγμα για καθολική εκλογή σε όλες τις θέσεις σε μια μεταβατική επαναστατική κοινωνία, ανακλητότητα των εκλεγμένων και αμοιβή με τον κατώτατο και όχι άλλο μισθό, όχι μόνο δεν ήταν ονειροφαντασίες, αλλά σημαίες που πρέπει να σηκωθούν με περηφάνια πολύ ψηλότερα.

Νέα κομμουνιστική προοπτική και επαναστατική κριτική του επαναστατικού παρελθόντος

Σήμερα, 108 χρόνια μετά τη Ρώσικη επανάσταση, η μεγαλύτερη τιμή στους Μπολσεβίκους και τους εργάτες που απέδειξαν πως ο κόσμος μπορεί να αλλάξει και ο καπιταλισμός να

ηττηθεί, είναι η στράτευση στην προσπάθεια σε ένα σύγχρονο πρόγραμμα για την Κομμουνιστική Απελευθέρωση με επαναστατική ανατροπή του ολοκληρωτικού καπιταλισμού.

Στην Ρωσική Επανάσταση οφείλουμε να επιστρέφουμε διαρκώς. Όχι για αόριστη δοξολογία, αλλά για διαρκή «συζήτηση» μαζί της που προσφέρει πολλά στη σύγχρονη κομμουνιστική επιλογή. Δεν την τιμούμε μόνο ως επανάστασης τότε, μηδενίζοντας οποιαδήποτε σελίδα της στη συνέχεια, λόγω της γνωστής κατάληξης.
Μελετούμε όλες τις στιγμές της, πιστώνουμε σε αυτήν πολλές από τις μεγάλες καταχτήσεις όχι μόνο στην ΕΣΣΔ αλλά και στους εργάτες της Δύσης (ίσως περισσότερες σε αυτούς, εξ αιτίας της Ρώσικης Επανάστασης), τιμούμε τη μεγάλη αντιφασιστική νίκη, αδύνατη χωρίς την ΕΣΣΔ και τον Κόκκινο Στρατό και πολλές νίκες ενάντια στον ιμπεριαλισμό.

Δεν υπάρχει επαναστατικό μέλλον, χωρίς τιμή στο επαναστατικό παρελθόν. Η κριτική προς αυτό, οφείλει να είναι επαναστατική. Για να το πούμε με τα λόγια του Μαρξ:

> «Οι προλεταριακές επαναστάσεις κάνουν αδιάκοπη κριτική στον ίδιο τον εαυτό τους, διακόπτουν κάθε τόσο την ίδια την πορεία τους, ξαναγυρίζουν σε εκείνο που φαίνεται να έχει πραγματοποιηθεί για να ξαναρχίσουν από την αρχή, περιγελάνε με ωμή ακρίβεια τις μισοτελειωμένες δουλειές, τις αδυναμίες και τις ελεεινότητες των πρώτων
> τους προσπαθειών, φαίνεται να ξαπλώνουν τον αντίπαλό τους μόνο και μόνο για να του δώσουν την ευκαιρία να αντλήσει δυνάμεις από τη γη και να ορθωθεί πάλι γιγάντιος μπροστά τους, οπισθοχωρούν συνεχώς μπροστά στην ακαθόριστη απεραντοσύνη των σκοπών τους, ώσπου να δημιουργηθεί η κατάσταση που κάνει αδύνατο κάθε ξαναγύρισμα»